

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY



FAKULTA VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

FACULTY OF FINE ARTS



ATELIÉR SOCHAŘSTVÍ 2

STUDIO OF SCULPTURE 2

CESTIČKA K DOMOVU

MY WAY HOME

DIPLOMOVÁ PRÁCE

DIPLOMA THESIS

AUTOR PRÁCE
AUTHOR

BcA. FILIP HAUSER

VEDOUCÍ PRÁCE
SUPERVISOR

prof. akad. soch. JAN AMBRŮZ

OPONENT PRÁCE
OPPONENT

MgA. DOMINIK LANG

BRNO 2016

Cestička k domovu

Karel Václav Rais

Cestička k domovu
známě se vine.
Hezčí je krásnější
než všechny jiné.

Douška a šalvěže
kolem ní voní,
nikde se nechodí
tak jako po ní.

A kdybych na světě
bůhví kam zašel,
tu cestu k domovu
vždycky bych našel.

A kdybych ve světě
smutně se míval,
na téhle cestičce
vždy bych si zpíval.

ÚVOD

„Jsme ve válce o krajinu, sami proti sobě. Příliš mnoho jsme přehlédli, zapomněli nebo prohráli. Kéž se ještě stačíme obrátit k životu – kulturní – kterou využíváme, které se bojíme, kterou obětujeme. Kolik dobrého jsme za posledních 20 let v krajině vytvořili? Zprůmyslněné zemědělství, levná energie a prozatímní stabilita přírodního prostředí nás na nějaký čas (protože neudržitelně) zbavily nutnosti každodenního kontaktu s krajinou. Proto jsme k ní lhostejní, proto upřednostňujeme krátkodobé zájmy. V obnově tohoto porušeného vztahu spočívá i obnova naší kulturní krajiny.“¹

Ústředním motivem projektu *Cestička k domovu* (inspirací pro název projektu byla stejnojmenná báseň Karla Václava Raisa) je práce s pamětí krajiny. Projekt se týká 700 metrů dlouhého úseku z části zaniklé cesty u Stráže nad Nežárkou, které se ve své práci snažím navrátit její původní účel, zjistit její historické opodstatnění a navrátit její celistvost. Cesta vedla z obce Dvorce a končila u dnes zrušeného Gablerova mlýna (dům č. p. 98) ve Stráži nad Nežárkou. Součástí práce bylo také pozorování proměn kulturní krajiny v okolí obce.



Obrázek 1 Pohled na slepou mapu okolí Stráže nad Nežárkou.

¹ Michal Šiška, *Malé věci v krajině*, Řevnice 2011, s. 15.

Ve svých předchozích dílech jsem se snažil systematicky pracovat s tématem paměti. V bakalářské práci s názvem *366*² jsem pracoval s historií místa a pamětníků Gablerova mlýna ve Stráži nad Nežárkou. Tato práce se snažila reflektovat historické události týkající se bývalé budovy panského mlýna a osobní prožitky jeho obyvatel. Instalací předcházela dokumentární práce spočívající v mapování historie místa a osobního příběhu Jaroslavy Válkové, která ve zmíněném mlýně vyrůstala a jejíž rodina ho po generace budovala. V magisterském studiu jsem pak tematiku paměti místa rozvíjel ve vztahu „sám k sobě“ (*Autoportrét*³) a „sám k rodině“ (*Dva pokoje*,⁴ *Vrtání*⁵). Diplomovou práci jsem pak posunul k „sám ke krajině“. Inspirací byl přístup k tvorbě prof. Jana Ambrůze, který jsem mohl během šesti let v Ateliéru sochařství 2 FaVU VUT v Brně v jeho díle pozorovat. Vztah člověk x krajina a jeho pobyt v ní. Jeho přístup k umění tak v této práci zřetelně rezonuje. S prostorem Stráže nad Nežárkou a jejím okolím jsem nepracoval poprvé. Mezi další díla, která danou lokalitu využívají, můžu zařadit také dílo s názvem *Virtuální prostor*,⁶ kde jsem vytvářel kopii malé části obce v grafickém prostředí počítačové hry *Minecraft*, ze které jsem si vypůjčil čistě jen její vizuální stránku a přenesl tak kus venkova do svého vlastního notebooku. Poslední realizací, kterou zde zmíním z důvodu práce s krajinou, je instalace *Dům č. p. 1–3 (Seníky)*,⁷ která pracovala s přenesením paměti



Obrázek 2 Pohled na katastrální mapu okolí Stráže nad Nežárkou.

² Filip Hauser, *366* (bakalářská práce), FaVU VUT v Brně, Brno 2014.

³ Idem, *Autoportrét*, 2015, Stráž nad Nežárkou, Filip Hauser, <http://filiphauser.tumblr.com>, vyhledáno 17. 4. 2016

⁴ Idem, *Dva pokoje*, 2015, Jindřichův Hradec, ibidem.

⁵ Idem, *Vrtání*, 2015, Brno, ibidem.

⁶ Idem, *Virtuální prostor*, 2013, Brno, ibidem.

⁷ Idem, *Dům č. p. 1–3 (Seníky)*, 2012–2013, Komárov, ibidem.

místa u třeboňských mokrých luk do mokrých luk u rybníka Naděje v Komárově. V tomto případě se jednalo o tři žulové bloky seřezané do jednoduchého tvaru seníků typických pro okolí Třeboně. Tento projekt si kladl za cíl rekonstrukci zaniklého úseku cesty a obnovení dosud existujících částí, abych zamezil jejímu zapomenutí, či ho v maximální možné míře alespoň znovu oddálil. Projekt by tak měl v krajině vytvořit lidmi opět užívanou cestu podél břehu řeky Nežárky od sádek (dům č. p. 96), úvozem do polí (U kolečka), kolem Nového Dvora až ke starému Gablerovu mlýnu (dům č. p. 98 a 115). Její opětovné využívání tak vnímám jako hlavní cíl této práce. Cesta samotná totiž poskytuje jedny z nejhezčích pohledů na údolí řeky Nežárky, která Stráží protéká. Mezi další cíle lze zařadit výsadbu 35 jabloní, jež neexistující část cesty v krajině opět vyznačí a navrátí na toto místo stromořadí, které zde kdysi bývalo. Posledním cílem je vybudování objektu V jabloních, který nabídne „jiný prostor“ v krajině a pohled na ni. Tato práce se snaží o negalerijní přístup k umění a bytostnější prožívání umělecké praxe. O interakci té části lidí, které ve vsi současné umění nezajímá a nemají pro něj pochopení, ale přesto, i když mnohdy nevědomky, se stávají součástí a hlavními aktéry uměleckého projektu, protože právě na nich záleží, zda se cesta v kolektivní paměti udrží či nikoli.

ZÁKLADNÍ POPIS DÍLA – CESTIČKA K DOMOVU

Tuto diplomovou práci lze rozložit na tři části, které ve výsledku vytváří komplexní renovaci zaniklé cesty. Níže popíši, co vedlo k tvorbě tohoto projektu, jak vznikl a vyvíjel se.

Art

„Dobrá instalace, socha nebo jiný druh umění v krajině rozvíjí a tříbí naši citlivost. Poměr cena/výkon tu je často mimořádně příznivý.“⁸

Během přívalového deště odhalila v úvoze valící se voda z polí malou plochu, na které bylo rozpoznatelné historické dláždění. Rozhodl jsem se dlažbu odhalit v plném rozsahu a chodník začal čistit. Z tohoto malého aktu se práce začala rozrůstat. V katastrálních a historických mapách jsem začal dohledávat majitele a účel této cesty. Současnou majitelku jsem mohl zastihnout v Praze v Umělecké ulici. Od majitelů se mi podařilo zjistit, že dláždění na využívané cestě s největší pravděpodobností vyskládala babička paní Rychterové společně s čeledí z důvodu lepšího svozu úrody z polí nahoře na kopci. Vyčištěný chodník měří kolem 50 metrů a je dlážděný v nejstrmějším úseku cesty úvozem. Za dobu, kdy byl chodník zanesen hlínou, ho prorostly kořeny stromů z okolí a částečně zavalil svah. Tyto čistící práce můžu označit za první etapu.

⁸ Viz Michal Šiška (pozn. 1), s. 29.

Ve druhé části diplomové práce jsem se začal komplexněji věnovat historii cesty v mapách a renovaci zaniklého úseku, který je znatelný již pouze v historických pramenech a na katastrálních mapách (viz přiložená mapa, obr. č. 1). Jednou z nejstarších detailnějších map, které jsou k dispozici v digitální formě je tzv. *Mülletova mapa krajů (Homannovi dědicové)*. „*Homannovo norimberské nakladatelství vydalo koncem 60. a v 70. letech 18. století tištěné, kolorované mapy dvanácti českých krajů, Bechyňského, Berounského, Boleslavského, Čáslavského, Hradeckého, Chrudimského, Kouřimského, Litoměřického, Plzeňského, Prácheňského, Rakovnického a Žateckého (Regni Bohemiae circulus Bechinensis...1773.*“⁹ Na této mapě však nelze dohledat žádné cesty, pouze osídlení, lesy, hory, řeky a rybníky. Mapy *I. vojenského plánování – josefské* (1764–1768 a 1780–1783)¹⁰ nejsou natolik podrobné, aby cestu tak malého významu zaznamenaly. „*Důstojníci vojenské topografické služby projížděli krajinu na koni a mapovali metodou "a la vue", česky to zní méně vznešeně – "od oka", tj. pouhým pozorováním v terénu.*“¹¹ Mapa je tak velmi nepřesná – podkladem se stala *Müllerova mapa* zvětšená do měřítka 1 : 28 800. Nejlépe zaznamenanou cestu ale můžeme vidět na mapách z *II. Vojenského plánování – Františkovo* (1836–1852)¹² které bylo již detailnější a v mnoha ohledech přesnější. Zde můžeme vidět velmi detailně vykreslené cesty mezi Stráží nad Nežárkou (Platz) a Plavskem (Alt Platz), které jsou lemovány alejemi. „*Podkladem byly mapy Stabliního katastru v měřítku 1 : 2 880, což mělo také pozitivní vliv na přesnost map.*“¹³ *III. Vojenské plánování – Františko-josefské* (1877–1880),¹⁴ zahrnuje také výškopisy, vrstevnice a kóty. „*O potřebě nového mapování rakouské monarchie definitivně rozhodly neúspěchy armády ve válce s Pruskem roku 1866. Více než sedmdesát let staré tzv. II. vojenské (Josefské) mapování se ukázalo jako zcela zastaralé. Bylo opuštěno do té doby obvyklé měřítko 1:28 800 a nahrazeno 1:25 000 a zároveň změněn klad listů: bylo zavedeno dělení podle zeměpisné sítě. Na každé topografické sekci bylo zobrazeno území o rozsahu 15' délkových a 7'30'' šířkových. Celá monarchie byla zmapována za úctyhodných 16 let, za rok bylo změřeno přibližně 400 km² včetně hornatých terénů, které neměly katastr. Originály topografických sekcí byly barevné, později rozmnožovány fotograficky a fotolitograficky již pouze černobíle. Oproti II. vojenskému mapování se velmi zdokonalilo zobrazení reliéfu a komunikací.*“¹⁵ Na

⁹ Kolorovaná mědirytina, 1773, grafické měřítko [cca 1 : 271 000], 495 x 510 mm, viz Eva Semotanová, Krajské mapy Čech a Moravy Jana Kryštofa Müllera z 18. století – Homannovi dědicové, *Mapový portál výzkumného ústavu geodetického, topografického a kartografického*, <http://mapy.vugtk.cz/homann/index.php?rs=3&lg=cze>, vyhledáno 16. 4. 2016.

¹⁰ Čechy – oddíl 244, I. vojenské mapování – josefské, *Laboratoř geoinformatiky, Fakulta životního prostředí Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem*, http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?z_height=1000&lang=cs&z_width=1600&z_newwin=1&map_root=1vm, vyhledáno 22. 3. 2016.

¹¹ I. vojenské mapování – josefské, *Laboratoř geoinformatiky, Fakulta životního prostředí Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem*, http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?z_height=1000&lang=cs&z_width=1600&z_newwin=1&map_root=1vm, vyhledáno 22. 3. 2016.

¹² Mapový list O_15_IV, ibidem, II. vojenské mapování – Františkovo, *Laboratoř geoinformatiky, Fakulta životního prostředí Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem*, http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?z_height=1000&lang=cs&z_width=1600&z_newwin=1&map_root=2vm, vyhledáno 17. 4. 2016.

¹³ II. vojenské mapování – Františkovo, *Laboratoř geoinformatiky, Fakulta životního prostředí Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem*, http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?z_height=1000&lang=cs&z_width=1600&z_newwin=1&map_root=2vm, vyhledáno 17. 4. 2016.

¹⁴ Měřítko 1 : 25 000, mapový list 4354_3, ibidem, III. vojenské mapování – Františko-josefské, *Laboratoř geoinformatiky, Fakulta životního prostředí Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem*, http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?z_height=1000&lang=cs&z_width=1600&z_newwin=1&map_root=3vm, vyhledáno 17. 4. 2016.

¹⁵ Eva Chodějovská, Speciální mapy III. vojenského mapování z období mezi dvěma světovými válkami, <http://mapy.vugtk.cz/specialky/index.php?rs=3&lg=cze>, vyhledáno 13. 4. 2016.

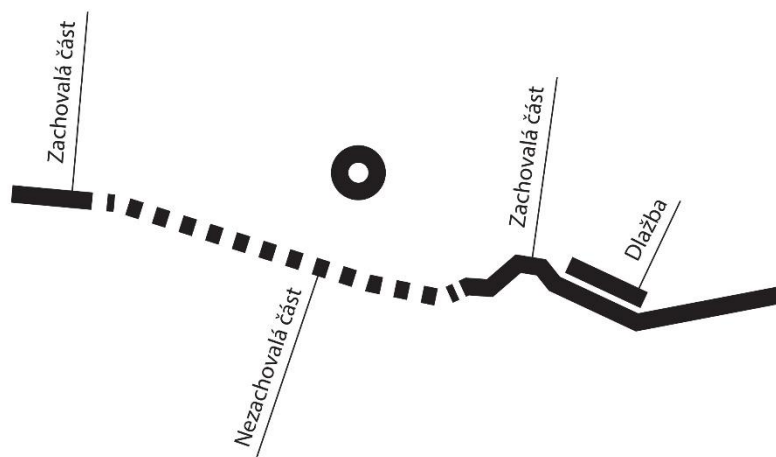
této mapě je možné cestu vidět nejlépe. Spadá do typu komunikací, které mapa zvýrazňuje žlutou barvou. Dalším dokumentem, který jsem v archivu katastrálních map dohledal, je mapa katastrálního území Plavska z roku 1827¹⁶ kde je cesta katastrálně zaznamenána a má již dnešní katastrální podobu. Jedním z nejlepších materiálů pro představu proměny vztahu člověka a krajiny za posledních 60 let je letecké snímkování z roku 1953 dostupné na webu *Cenia, české informační agentury životního prostředí*.¹⁷ Na těchto fotografiích lze vidět stav krajiny před komunistickým režimem řízeným vyvlastňováním zemědělské půdy a následnou meliorační politikou, která vytvořila nekonečné lány polí a způsobila řadu negativních vlivů na krajinný ekosystém, mezi něž patří např. neschopnost zachycení vody v krajině, eroze půdy, sucha a monokultury. Na snímcích z roku 1953 lze stále cestu rozeznat.



Obrázek 3 Lokace diplomové práce *Cestička k domovu*.

¹⁶ Ústřední archiv zeměměřičství a katastru, Císařské povinné otisky map stabilního katastru Čech (1824–1843) Plavsko – původně Plawsko – 1827, *Mapový portál výzkumného ústavu geodetického, topografického a kartografického, v. v. i.*, http://archivnimapy.cuzk.cz/skici/skici/BUD/BUD263018270/BUD263018270_index.html, vyhledáno 13. 4. 2016

¹⁷ NK!M. Národní inventarizace kontaminovaných míst, <http://kontaminace.cenia.cz/>, vyhledáno 14. 4. 2016



Obrázek 4 Zachovalé a nezachovalé části cesty.

Původní cesta tak zmizela spolu s členitostí zemědělských ploch. Úsek, kterým jsem se v této části diplomové práce zabýval, je dlouhý zhruba 300 metrů. Nachází se blízko Nového dvora (Neu Hof), mezi loukou a polem (U kolečka).¹⁸ Přímo na rozmezí těchto dvou ploch cesta vedla lemovaná alejí stromů (2. vojenské plánování aleje detailně zaznamenalo), s největší pravděpodobností zřejmě ovocných dřevin. To odvozuji z jediné staré jabloně, která na začátku cesty stojí a důvodů výsadby ovocných stromů do krajiny v historii (zdroj obživy např. pro vojska táhnoucí krajinou). Při volbě jabloní jsem se obrátil na Lucii Černickou z hnutí Vespolek¹⁹ v Jindřichově Hradci, se kterou jsem konzultoval odrůdy vysazovaných dřevin. Jabloně byly zakoupeny u pana Radima Peška v Ovocné škole Bojkovice, která se specializuje na staré odrůdy²⁰ a jejich navrácení do české krajiny. Výrobně obchodní družstvo Plavsko, jemuž pozemky u Nového dvora patří, s výsadbou po dohodě souhlasilo a můj záměr velmi vstřícně uvítalo. Vysázeno nakonec bylo 29 jabloní a 6 hrušní. Sadba proběhla 20. prosince, kdy teplé počasí do konce roku tento krok stále dovolovalo.

Alej

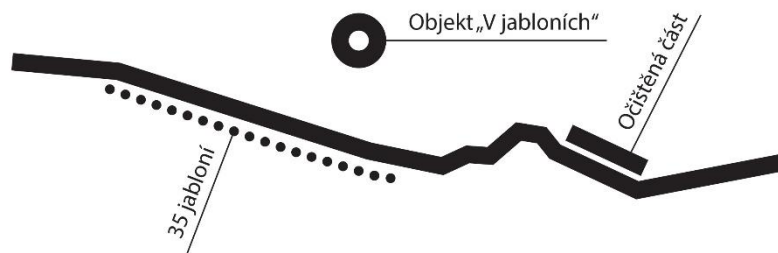
„Nejprostší architektonický čin je ve všech myslitelných podobách inspirací a měřítkem všech následujících intervencí. Stíny stromů podél obnovené cesty, květy, plody, přirozená architektonika a rytmus, opakovatelnost bez nároku originality, ztělesněný čas. To vše činí každého, kdo zasadil alej, aniž se jí mohl dožít, úctyhodným architektem.“²¹

¹⁸ Majitelem objektu je v současnosti Národní galerie v Praze, která objekt využívala pro rekreaci zaměstnanců. V současné době budova chátrá a čas od času se na něm projevují pokusy o vniknutí do prostoru stodoly či dvora.

¹⁹ Odkaz na webovou prezentaci sdružení: Vespolek o. s., <http://www.vespolek.cz/>, vyhledáno 18. 4. 2016.

²⁰ Odkaz na webovou prezentaci: staré odrůdy.org. Ovocná škola Bojkovice, <http://www.stareodrudy.org/>, vyhledáno 18. 4. 2016.

²¹ Viz Michal Šiška (pozn. 1), s. 21.



Obrázek 5 Intervence v rámci diplomové práce.

Veškeré náklady uhradilo Výrobně obchodní družstvo Plavsko. Každou jabloň drží dřevěná lať společně s pletivem, které jabloně v prvních letech ochrání proti okusu divokou zvěří a povětrnostním vlivům. Zakoupeny byly především špičáky, které jsou cenově dobře dostupné. Jabloně byly vysázeny po 10 metrech se dvěma vjezdy do pole pro zemědělskou techniku. Tímto krokem sadby se celá cesta uzavřela a v krajině byla opět viditelně vyznačena. Níže uvádím soupis odrůd jabloní a 6 hrušní, které jsem podél cesty vysázel: Strýmka, Krasokvět žlutý, Wealthy, Astrachán bílý, Borovinka (syn. Charlamowski), Boskoopské („koženáč“), Gdánský hranáč, Boskoopské červené, Croncelské, Hardyho máslovka, Červencová.

Poslední částí diplomové práce bylo umístění objektu. Během studií na FaVU jsem se zajímal o současné, malé architektonické zásahy do krajiny. Během bakalářského studia jsem se věnoval tématice domu v krajině a za tu dobu nashromáždil množství dokumentace staveb, které mě svým přístupem a zpracováním zaujaly. Komplexní soubor těchto děl nabízí kniha *Cabins*²² od amerického spisovatele Philipa Jodidia, který se ve svých literárních dílech zaměřuje na současnou architekturu. V diplomové práci jsem tak chtěl divákovi nabídnout jiný pohled na krajinu, cestu v ní, architekturu jako sochu v krajině. Sochu, do které může divák vejít, posedět v ní, přenocovat. Princip pozorovatelný, úkrytu, v menším měřítku. Cílem bylo divákovi nabídnout obdobný zážitek, který všichni známe z dětství, kdy jsme lezli do korun stromů. Nejlepším místem pro umístění objektu se ukázal být pozemek č. 2095/4 u Nového dvora. Okraj pozemku (majitelem Výrobně obchodní družstvo Plavsko) lemuje 6 vzrostlých jabloní. Objekt jsem se rozhodl umístit mezi ně. Jabloně se tak stanou součástí architektury. Větve, listí, květy, jablka. Architektonické řešení se snaží vycházet z logiky staveb Martina Rajniše, Sami Rintala a Jana Ambrúze, jejichž dřevostavby jsou svou jednoduchostí a estetikou mému záměru nejbližší. Nejdostupnějším stavebním materiálem bylo smrkové dřevo, které jsem zakoupil na pile v Jindřichově Hradci. Samotná stavba byla vybudována v průběhu měsíce dubna a na místě setrvá do rozpadu materiálu.

²² Philip Jodidio, *Cabins*, Kolín nad Rýnem 2014.

Posed (Díky Matěji Petránkovi)

„Myslivci jsou subkultura sama pro sebe. Možná mají jen špatné PR, ale spíše než „poctivý dělník lesa“ se mi vždy vybaví poslanec v kamizolce, jeho opilí nebo postřelení kolegové, naleštěné brokovnice nebo svačina v posedu nad pornočasopisem. Přesto je na posedech něco fascinujícího. Asi jsou to takové zvrhlé rozhledny a útulny v jednom. Udělat pěkný posed (zejména na místech, kde se z něj nedá nic moc zastřelit) je přeci výzva.“²³

KONTEXTUALIZACE DÍLA

Uvědomění si jedinečnosti kulturní krajiny, její paměti a rozvážný přístup k ní je jedním z hlavních témat této práce. Politický přístup, který se v Československu nejvíce projevil mezi lety 1948–1989 způsobil vztahu člověk x kulturní krajina znatelné škody (viz *Národní inventarizace kontaminovaných míst*, pozn. 9). Krajina se stala cizím prostorem, ke kterému nemáme vztah. Upadáme do kolektivního nevědomí. Paměť krajiny se s tímto nevědomím vytrácí a upadá v zapomnění. Ze vztahu člověk x kulturní krajina se stal vztah člověk x můj posečený trávník. Cesty vedoucí do krajiny se neprošlapávají, není důvod je procházet. Níže nabídnu 3 možné varianty práce s kulturní krajinou, které svými výsledky získávají odborné i světské uznání. Dva ze zmíněných projektů prezentovala od 15. 4. 2016 do 29. 5. 2016 Galerie Jaroslava Fragnera na výstavě *Artscape Norway – Přesahy výtvarných aspektů do veřejného prostoru a krajiny v Norsku jako inspirace pro Českou republiku*.²⁴ Přestože se jedná o geograficky jiné prostředí, zmiňuji je zde z důvodu cesty, jakou k dosažení potřebných výsledků zvolili a jež přinesla viditelné úspěchy.

ARTSCAPE NORWAY – NASJONALE TURISTVEGER – NÁRODNÍ TURISTICKÉ TRASY V NORSKU

„Důležité je uvědomit si, že přírodu musíme nejen respektovat, ale také využívat – je zdrojem všeho, co k životu potřebujeme. Příroda není žádné muzeum, ale aktivní spoluhráč. Musíme být hlavně dobří zahradníci, ne obyčejní stavbaři, ale na druhou stranu ani strážci posvátných ostatků.“²⁵

Sami Rintala, rozhovor s Danem Mertou

V roce 1993 založil norský parlament projekt dnes již známých norských turistických tras (NTO)²⁶. Do roku 2016 se jejich počet rozrostl na 18 po celém Norsku a svou délkou měří 2 060 km. Se zakládáním tras se kladl důraz na propojení architektury a umění s krajinou, již trasy vedou. „Od spuštění v roce

²³ Viz Michal Šiška (pozn. 1), s. 127.

²⁴ Artscape Norway, Galerie Jaroslava Fragnera, <http://www.gjf.cz/projekty/artscape-norway/>, vyhledáno 16. 4. 2016. – Artscape Norway – přesahy výtvarných aspektů do veřejného prostoru a krajiny v Norsku jako inspirace pro Českou republiku (kat. výst.), Galerie Jaroslava Fragnera v Praze 2016.

²⁵ Artscape Norway (pozn. 24), s. 76.

²⁶ Nasjonale turistveger / National Tourist Routes in Norway

1994 tento projekt funguje dodnes. Za tu dobu se do něj zapojilo přes 60 architektů, celkově se podíleli na 137 z celkového počtu 245 projektů.²⁷ Hlavním motivem tohoto projektu se stal „citlivý dialog umění a krajiny. Architektura jako součást umění (...), jako umělecký artefakt. Putování za uměním a krajinou – jiný pohled na krajinu.“²⁸ Od roku 1993 norská vláda investovala stovky milionů dolarů na podporu tohoto projektu. V současné době jsou po území celého Norského království desítky projektů na pomezí architektury, instalace, sochy. Tato dlouhodobá péče o kulturní krajinu a veřejný prostor má značné důsledky na kvalitu života místních komunit, ale také podporu turismu. „NTO jsou projektem, který se stal fenoménem v současné světové architektuře, vizuálním umění a v přístupu k modernímu a udržitelnému pojetí kulturní krajiny a nabízených služeb. Jde o site specific instalace vytvořené pro konkrétní místo, které pracují s konkrétním *geniem loci*. Její součástí jsou i drobné architektury, které zpřístupňují norskou krajinu a mají nezanedbatelnou estetickou funkci v souznění s přírodní materií dané lokality. NTO se staly multiplikátorem lokálních aktivit, kulturních služeb a celkové kulturní, ekologické a sociální udržitelnosti. Představují tak zcela unikátní tvůrčí linku: nové vztahy – nové situace – nový kontext – nový příběh.“¹⁹ Norsko tak již několik let plní prestižní umělecké publikace a architektonické weby díly a projekty, které získávají světový ohlas. Vliv umění na cíle a cesty, které k nim norskou krajinou vedou, je tradiční záležitostí. „Dnes na NTO návštěvníci narazí na odpočívadlo postavené podle návrhu Carla-Viggo Hølmebakka,²⁹ z něhož se jim naskytne úplně stejný výhled, jaký znají z malby Haralda Sohlberga, *„Zimní noc v Rondane“*³⁰ (1911–1914). Sohlberg ho poprvé spatřil na lyžařské výpravě v roce 1899.“³¹ Velikost projektů na NTO se samozřejmě v závislosti na prostředí, se kterým pracují, velmi různí. Najdeme zde malé zásahy typu *Nappskaret*³² od Jarmund Vignæs Architects, kteří realizovali malý zásah do krajiny ve formě zábradlí, až po rozměrné architektonické realizace pracující s pamětí místa, do kterých můžeme zařadit památník *Steilneset*³³ (2011) od Petera Zumthora a Louise Bourgeois. „Rozdíly mezi výtvarnými díly a architekturou nejsou vždy na první pohled patrné, občas se obě odvětví propojují. Zjednodušeně lze říci, že architektura slouží zejména funkčnímu účelu, umění pak reflexi.“³⁴ Zde můžeme zmínit instalaci *Rock of the Another Rock*³⁵ (2013) od umělecké dvojice Peter Fischli & David Weiss. Současné i budoucí projekty NTO lze vzhledem k formě i obsahu považovat za svěží vítr

²⁷ Ibidem, s. 78.

²⁸ Artscape Norway, Galerie Jaroslava Fragnera, <http://www.gjf.cz/projekty/artscape-norway/>, vyhledáno 16. 4. 2016.

²⁹ Carl-Viggo Hølmebakk, *Sohlbergplassen Viewpoint*, 2005, Atnsjø. Stor-Elvdal, Foto: Carl-Viggo Hølmebakk, Rickard Riesenfeld, Ellen Ane Krog Eggen, Helge Stikbakke, <http://www.holmebakk.no/sohlbergplassen/photos.html>, vyhledáno 16. 4. 2016.

³⁰ Harald Sohlberg, *Zimní noc v horách*, 1914, olej, plátno, 160 x 180,5 cm, Nasjonalmuseet / Høstland, Børre, Oslo. Foto: Nasjonalmuseet / Høstland, Børre, *Nasjonalmuseet Samlingen*, <http://samling.nasjonalmuseet.no/en/object/NG.M.01185#>, vyhledáno 16. 4. 2016.

³¹ Artscape Norway (pozn. 24), s. 80.

³² Jarmund Vignæs Architects, *Lofoten Tourist Road – Nappskaret*, 2008, Lofoten Islands, Norway, Foto: Jarmund Vignæs Architects, <http://www.jva.no/projects/small/nappskaret.aspx#>, vyhledáno 16. 4. 2016.

³³ Peter Zumthor – Louise Bourgeois, *Steilneset Memorial*, 2011, Vardø, Norway, Foto: Andrew Meredith, *Archdaily.com*, <http://www.archdaily.com/213222/steilneset-memorial-peter-zumthor-and-louise-bourgeois-photographed-by-andrew-meredith>, vyhledáno 16. 4. 2016.

³⁴ Artscape Norway (pozn. 24), s. 78.

³⁵ Peter Fischli / David Weiss, *Rock on Top of Another Rock*, 2013, NTR, Valdresflye, *Nasjonale turistveger. National Tourist Routs in Norway*, <http://www.nasjonaleturistveger.no/en/about-us/architecture-and-art?start=Peter+Fischli++%2F+David+Weiss++>, vyhledáno 16. 4. 2016.

v zažité tradici inscenovaných výhledů, ale také za způsob, jak tradiční péči o norskou krajinu rozvíjet. NTO jsou tak vlastně nejnovější součástí tradičního historického procesu, v němž se norská silniční síť vyvíjí souběžně s nejrůznějšími způsoby zpodobňování zdejší krajiny. Jiná krajina, jiné finanční zázemí, ale také jiný vztah k estetice a architektuře. Přesto zde uvádím tento projekt jako ukázkou toho, jak cíleně a sebevědomě lze o kulturní krajinu pečovat, dál ji rozvíjet.

„Základem tohoto přístupu je aktivní státní politika na podporu architektury a designu. Podle mého by něco podobného měla zavést každá společnost, která hodlá jako celek přetrvat, nadále a rozvíjet a prosazovat své hodnoty do budoucna. V západním světě se v posledních desetiletích objevila spousta politických sil, které se snaží prosadit opačný přístup či strategii a kultivaci veřejného prostoru zanedbávají, mně to ale připadá jako podřezávání si vlastní větve. Je to projev maximální sobectví lidí, kteří využívají práce předchozích generací, a přitom ji vůbec nechápou.“³⁶

Sami Rintala, rozhovor s Danem Mertou

ARTSCAPE NORDLAND – SKULPTURLANDSKAP NORDLAND

„Artscape Norland³⁷ je mezinárodní umělecký projekt čítající 36 děl v 35 obcích. Zapojili se do něj umělci z 18 zemí. Projekt pořádá kraj Norland ve spolupráci s obecními samosprávami a dobrovolnickými organizacemi. Ne náhodou si projekt získal pověst ‚umělecké galerie‘, jejíž výstavní plocha měří 40 tisíc čtverečních kilometrů, neexistují tu zdi a nic se neprodává.“³⁸ Prvním impulsem pro vznik projektu byla absence jakékoli významnější galerie ve 44 obcích, v nichž zde žije kolem 240 000 obyvatel. *„S nápadem na zřízení sbírky současného umění v Nordlandu, kterou by mimo jiné tvořila socha či plastika v každé ze zdejších obcí, poprvé přišla norská výtvarnice Anne Katrine Doiven v roce 1998. Celou dobu se na něm podílela finská kurátorka Maaretta Jakkuri.“* Umělci si mohli vybrat lokaci, do které mohli vstoupit a realizovat se. *„Plastika umístěná v krajině vytváří zbrusu nové místo, které můžeme navštívit, prohlížet a reagovat na něj. Zároveň platí, že dané místo nevzniklo v neměnné podobě jednou provždy, ale neustále se mění v různém světle, denní době, ročním období apod. Mezi širší témata, jimž se umělecká díla věnují, patří dialog mezi přírodou a kulturou, architektonické stavby a struktury ve vztahu k přítomnosti návštěvníka. Práce na projektu odráží vývojové trendy v sochařství v uplynulých pěti dekadách.“²⁸* Jedná se tak o negalerijní sbírku v reálném prostoru kulturní krajiny. Do projektu se zapojilo celkem 36 obcí (10 spoluúčast odmítlo).

³⁶ Artscape Norway (pozn. 24), s. 38

³⁷ Odkaz na webovou prezentaci: Skulpturlandskap Norland, <http://www.skulpturlandskap.no/>, vyhledáno 18. 4. 2016.

³⁸ Artscape Norway (pozn. 24), s. 160.

Podařilo se tak realizovat 35 krajinných instalací. Mezi díly tak najdeme např. *Eye in Stone*³⁹ od Anishe Kapoora. *The Sea Man*⁴⁰ Antony Gormleyho, ale také díla od umělců jako Dan Graham, Oddvar I. N., Tony Cragg, Cildo Meireles, Toshikatsu Endo, Waltercio Caldas, Erik Dietman a další. „Základní premisou pro hodnocení norského přístupu je mezioborový dialog. Ten v rámci rozvoje turistického ruchu, společenských, kulturních i developerských aktivit nabízí navíc estetický přesah. Pokud zde existuje i cílená podpora mladé generace a sociální rozměr v rámci zkvalitňování veřejného prostoru, můžeme si dovolit hovořit o ojedinělém fenoménu. Na závěr je nutné zdůraznit, že tradice kvalitního designu, vztah k přírodě, využívání lokálních stavebních materiálů i pokora a respekt ke krajině či místu se propisují do současné norské architektury tím nejcitlivějším způsobem.“⁴¹

JINÁKRAJINA

„Občanské sdružení ‚jinákrajina‘⁴² vzniklo za účelem snadnějšího prosazování realizace dlouhodobého projektu ‚KŘÍŽE CESTY SOCHY KRAJINA LIDÉ‘ na katastrech obcí Šarovy, Lhota, Salaš a Bohuslavice u Zlína. Tento projekt je postupně realizován od roku 2007, kdy byl zpracován návrh instalace ‚Křížové cesty‘. Všechna čtrnáct křížů bylo následující rok trvale osazeno podél jedné z mála průchozích cest vedoucích z obce Šarovy do polí na kopec nad vesnicí. Současně s tímto projektem byl zpracován návrh soch – kaplí, které navazují na ‚Křížovou cestu‘ a jsou tak jejich pokračováním v polích uvedených obcí.“⁴³ V roce 2010 byla odhalena *Kaple I*. Pro *Kapli II* byl zakoupen pozemek na protějším kopci a instalace proběhla v roce 2014.

„Sdružení se tedy snaží o navrácení člověka do kulturní krajiny, která se postupně díky necitlivému způsobu hospodaření stává pouhým předmětem podnikání a spekulací. Situace je o to zoufalejší, když současný uživatel, který zde hospodaří, opravdu jen podniká, orá, rozorává, přiorává a nerespektuje přírodní, geografické danosti. Pouze krajinu ‚obhospodařuje‘ a v očích obyvatel udržuje. Toto počínání poznamenává jak krajinu, tak samotné vlastníky půdy, kteří díky dlouhodobé socializaci vesnice a později nastolení tržního hospodaření ztratili o vlastní půdu a přirozenou kulturnost krajiny zájem.“⁴⁴

Během fungování jinékrajiny byla v okolí Šarov realizována řada instalací od Jana Ambrůze, např. *Poleh* (2011),⁴⁵ *Kaple* (2015),⁴⁶ *Sloup* (2015)⁴⁷ a Pavly Kačírkové *Kaple I* (2010),⁴⁸ *Kaple II* (2014),⁴⁹

³⁹ Anish Kapoor, *Eye in Stone*, 1998, Norland, Lødingen, Norway, žula, 300 × 300 × 200 cm, viz Anish Kapoor, <http://anishkapoor.com/986/the-eye-in-the-stone>, vyhledáno 16. 4. 2016.

⁴⁰ Anthony Gormley, *The Sea Man*, 1995, Norland, Mi i Rana, Norway, žula, viz Antony Gormley, <http://www.antonygormley.com/projects/item-view/id/247#p0>, vyhledáno 16. 4. 2016.

⁴¹ *Artscape Norway* (pozn. 24), s. 30

⁴² Odkaz na webovou prezentaci sdružení: *jinákrajina*, <http://www.jinakrajina.eu/>, vyhledáno 18. 4. 2016.

⁴³ *jinákrajina*, <http://www.jinakrajina.eu/jinakrajina.html>, vyhledáno 22. 3. 2016.

⁴⁴ *Jinákrajina*, ibidem.

⁴⁵ Jan Ambrůz, *Poleh*, 2011, Šarovy, dubové a modřínové dřevo, šrouby, svah, 1400 x 70 x 210 /500/ cm, <http://www.jinakrajina.eu/sochy.html>, vyhledáno 18. 4. 2016.

⁴⁶ Jan Ambrůz, *Kaple*, 2015, Šarovy, sklo s barevnou fólií, železo, beton, výška 630 cm, ibidem.

⁴⁷ Jan Ambrůz, *Sloup*, 2015, Šarovy, beton, železo, zlato, výška 1100 cm, ibidem.

⁴⁸ Pavla Kačírková, *Kaple I*, 2010, Šarovy, kov, beton, 600 x 200 x 1,8 cm, ibidem.

⁴⁹ Pavla Kačírková, *Kaple II*, 2014, Lhota u Malenovic, kov, beton, 75x205x635 cm, ibidem.

kteřé se setkávají s přijetím i aktivním odmítáním místních obyvatel a úřadů. Realizována byla také řada kulturně společenských setkání, workshopů a výstav, které mají za cíl aktivovat místní obyvatele a vzbudit v nich zájem a pochopení aktivit sdružení.⁵⁰ Podrobný popis problematiky jinékrajiny sepsala ve své disertační práci *Sochařský objekt v kulturní krajině* z roku 2014 Pavla Kačírková.⁵¹

Norské vládní projekty mají jistě oproti regionální občanské iniciativě větší dopad. Pracují na státní úrovni, účastní se jich přední současní umělci globální scény, profesionální architekti. Projekt Galerie Jaroslava Fragnera *Artscape Norway* si tak klade za hlavní cíl „*mezinárodní spolupráci v rámci využití současného umění v rámci rozvoje společnosti, přenesení zkušeností do českého kulturního kontextu*“.⁵² V našem prostředí ale zatím neexistuje žádná vládní strategie, která by k podobným projektům směřovala, či je ve větším měřítku podporovala. Přístup jinékrajiny je v našem prostředí známkou jistých změn ve vztahu člověk x kulturní krajina, ke kterým u nás za posledních 20 let pomalým tempem dochází. Zde se setkávají vize jinékrajiny a projektu *Artscape Norway*: přispět do diskurzu obrody kulturní krajiny a vztahu člověka k ní v našich geografických podmínkách.

PROŠLAPANÁ CESTA

Tato diplomová práce se tak malým dílem snaží do problematiky vztahu ke kulturní krajině zasáhnout. 18. 4. 2016 jabloně poprvé rozkvetly. Po 4 měsících od sadby se tak na cestě uchytily do jedné. Od doby vysazení jabloní a očištění dlažby se podél cesty vytvořila prošlapávaná pěšina. Už jen to, že na cestě můžete potkat dalšího člověka, posedět, vnímám jako osobní úspěch. Nikdo totiž cestu neprošlape sám natolik, aby si ji krajina pamatovala. Obhájéním tohoto projektu starost o 35 stromů nekončí. Následnou péči, kterou budou vyžadovat, vnímám jako součást této práce. Až v dalších letech se ale ukáže, nakolik se místní obyvatele podařilo zaktivovat, například následnou péčí o stromy.

„Revitalizace krajiny je možná. Revitalizace duše je mnohem složitější.“⁵³

Jan Ambrůz

⁵⁰ Např. *Geometrie folklóru* – Barbora Lungová (2015), *Bufet 5055, Nejkrásnější humna* (2012), *Křížová cesta* aj.

⁵¹ Práce vznikla na Fakultě výtvarných umění vysokého učení technického pod vedení Jana Ambrůze, srov. *Jinákrajina*, <http://www.jinakrajina.eu/images/socharsky-obekt-v-kulturni-krajine-sarov-kacirkova.pdf>, vyhledáno 18. 4. 2016.

⁵² *Artscape Norway*, http://www.artscape-norway.eu/?page_id=7, vyhledáno 22. 3. 2016.

⁵³ *Jinákrajina*, <http://www.jinakrajina.eu/jinakrajina.html>, vyhledáno 22. 3. 2016.